

การประยุกต์หลักมงคล ๓๘ ประการ ในการดำเนินชีวิตของชาวพุทธในสังคมไทย*

The Buddhists' Application of the Principle of 38 Maṅgala in Everyday Life in Thai Society

ผศ.ดร.อำพล บุตดาสาร, ศ.ดร.วัชรระ งามจิตรเจริญ
Asst.Prof.Dr. Amphon Buddasan, Prof.Dr.Watchara Ngamchitcharoen
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร
คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้ต้องการศึกษาการนำหลักธรรมเรื่องมงคล ๓๘ ประการไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันของชาวพุทธในสังคมไทย โดยเน้นการศึกษาในภาพรวมเพื่อหาความจริงเกี่ยวกับสภาพการณ์และหลักเกณฑ์หรือแนวทางในการประยุกต์ใช้หลักมงคลชีวิต ๓๘ ของชาวพุทธในสังคมไทย ผลการวิจัยพบว่า ชาวพุทธไทยส่วนมากได้นำหลักมงคลโดยเฉพาะข้อ ๑-๓๐ มาปฏิบัติในชีวิตประจำวัน โดยบางข้ออาจไม่ได้ปฏิบัติตามคำอธิบายในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา และบางข้อมีความเข้าใจความหมายคลาดเคลื่อน ส่วนมงคลข้อ ๓๑-๓๘ ชาวพุทธไทยเข้าใจว่า คฤหัสถ์ยังไม่สามารถปฏิบัติได้ เพราะเป็นหลักธรรมระดับโลกุตระเหมาะสำหรับบรรพชิต ส่วนหลักเกณฑ์ในการประยุกต์ใช้หลักมงคล ๓๘ ของชาวพุทธในสังคมไทยมีหลายอย่าง เช่น การเลือกปฏิบัติตามความสามารถของตน การปรับการปฏิบัติตามหลักมงคลชีวิตให้เข้ากับสภาพการณ์ปัจจุบัน

คำสำคัญ : หลักมงคลชีวิต ๓๘, การประยุกต์, ชาวพุทธในสังคมไทย

Abstract

This research paper aimed to study the Buddhists' application of the principle of 38 maṅgala (blessings) in everyday life in Thai society with an emphasis on the study of its' overview so as to find out the state of affairs and the criteria or guidelines of the Thai Buddhists' application. The research found that most Thai Buddhists had

* บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยเรื่อง “รูปแบบการประยุกต์หลักมงคลชีวิต ๓๘ ประการเพื่อการดำเนินชีวิตในสังคมไทย” โครงการวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

applied the principle, especially maṅgala 1-30, in their everyday life. Some of the practiced maṅgala may not be consistent with the explanation in the Buddhist texts and some had been misunderstood. As for maṅgala 31-38, Thai Buddhists believed that laymen were unable to practice them because they are supramundane practices that were suitable for monks. However, the application found in this research could be used as data for the creation of the guideline for practice of the principle of 38 maṅgala in everyday life. On the other hand, the criteria of the Buddhists' application of the principle of 38 maṅgala in Thai society are various, for example, the selection of the maṅgala that can be applied, an adjustment of maṅgala to the modern environment.

Keywords : Principle of 38 Maṅgala, Application, The Buddhists in Thai Society

บทนำ

หลักพุทธธรรมในมงคลสูตร^๑ เป็นคำสอนที่พระพุทธเจ้าตรัสเรียกว่า “มงคล” ซึ่งปัจจุบันมีผู้นิยมเรียกว่า “มงคลชีวิต” คำว่า “มงคล” หมายถึงเหตุแห่งความเจริญด้วยสมบัติทุกประเภท^๒ คือสิ่งที่ทำให้บุคคลประสบความเจริญทั้งด้านทางโลกและทางธรรม เพราะผู้ที่ปฏิบัติตามหลักสูตรที่พระพุทธองค์ได้ทรงวางแบบแผนไว้ จะประสบผลสำเร็จทุกคน ไม่ว่าบุคคลนั้น จะเป็นเด็ก เป็นผู้ใหญ่ อยู่ในวัยชรา เป็นผู้หญิง เป็นผู้ชาย มีเชื้อชาติ ศาสนาใดๆ ก็ตาม เป็นหลักสูตรที่ได้รับการพิสูจน์ตลอดเวลายาวนานกว่า ๒๖๐๐ ปี^๓

อย่างไรก็ตาม เนื่องจากคำสอนเรื่องมงคลดังกล่าวในมงคลสูตรพระพุทธเจ้าตรัสไว้อย่างรวบรัด ไม่มีคำอธิบายรายละเอียดอย่างชัดเจนยากแก่การทำความเข้าใจ นักปราชญ์ยุคหลังจึงพยายามอธิบายขยายความไว้ในคัมภีร์ต่างๆ ถึงกระนั้นก็ยังขาดความชัดเจนในส่วนของการนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันให้เกิดประสิทธิภาพอย่างแท้จริง นอกจากนี้ยังเกิดปรากฏการณ์ที่เรียกว่าชาวพุทธไทยหลงเชื่อในสิ่งที่ไม่ใช่มงคลว่าเป็นสิ่งที่เปี่ยมมงคล เช่น การชวนขวยหาของศักดิ์สิทธิ์ที่จะทำให้ชีวิต

^๑ ดูรายละเอียดใน ขุ.ขุ.(ไทย) ๒๕/๑-๑๓/๖-๘, ขุ.สุ.(ไทย) ๒๕/๒๖๑-๒๗๒/๕๖๑-๕๗๓.

^๒ คณะกรรมการแผนกตำรามหาวิทยาลัย, มงคลัตถปิณี แพล เล่ม ๑, พิมพ์ครั้งที่ ๑๓, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๑๖.

^๓ สุภฏฐาน สุดาจันทร์, “วิพากษ์หนังสือมงคลัตถปิณี”, วารสารมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม – ธันวาคม ๒๕๕๙) : ๑๗๗.

พบความสมบูรณ์ ด้วยเชื่อว่าหากใครครอบครองสิ่งนั้น ชีวิตจะมีโชคลาภ เป็นเหตุให้รู้เรื่องก้าวหน้า จึงเฝ้าหาสิ่งต่างๆ ซึ่งส่วนมากเป็นวัตถุภายนอก^๕ จึงเกิดปัญหาว่า เราควรนำหลักมงคลชีวิต ๓๘ ประการ มาใช้ในการดำเนินชีวิตอย่างไรจึงจะถูกต้องเหมาะสมหรือมีประสิทธิภาพมากที่สุดตามหลักการของ พระพุทธศาสนาในสังคมไทยปัจจุบัน เพื่อให้ได้คำตอบต่อปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงได้รวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างชาวพุทธในสังคมไทยจำนวน ๑๐ คน ถึงวิธีการนำหลักธรรมในมงคลสูตร ที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้มาปฏิบัติในแต่ละข้ออย่างไร และมีหลักเกณฑ์ในการประยุกต์ใช้หลักมงคลชีวิต อย่างเป็นวิธีปฏิบัติและหลักเกณฑ์ดังกล่าวสามารถนำมาใช้เป็นข้อมูลสำหรับการสร้างรูปแบบหรือ แนวทางสำหรับการประยุกต์ใช้หลักมงคลชีวิตในชีวิตประจำวันต่อไป

ผลการวิจัย

จากการศึกษาพบว่า หลักมงคลชีวิต ๓๘ ประการ บางข้อมีความคล้ายกัน บางข้อมีความทับซ้อนกัน บางข้อมีความเกี่ยวข้องกัน การปฏิบัติหลักมงคลชีวิตบางข้อจึงอาจแยกขาดจากกันได้ยาก และบางข้อ นักวิชาการก็ตีความและอธิบายความหมายต่างกัน อย่างไรก็ตาม ชาวพุทธในสังคมไทยได้มีการนำหลัก มงคลชีวิตไปปฏิบัติตามความเข้าใจของตน โดยการปฏิบัติมงคลบางข้อไม่ได้ตรงกับคำอธิบายในคัมภีร์ ทางพระพุทธศาสนาโดยตรง และยังมีความเข้าใจผิดในมงคลบางข้อ แต่การปฏิบัติดังกล่าวสามารถ นำมาใช้เป็นข้อมูลสำหรับการสร้างแนวทางสำหรับการประยุกต์ใช้หลักมงคลชีวิตในชีวิตประจำวันได้ ดังจะได้นำมาอภิปรายเป็นลำดับสืบไป

๑. การประยุกต์ใช้หลักมงคลชีวิต ๓๘ ของชาวพุทธในสังคมไทย

จากการศึกษาการปฏิบัติตามหลักมงคลชีวิต ๓๘ ของชาวพุทธไทย เราอาจสรุปการนำหลักมงคล ชีวิตมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ดังนี้

มงคลข้อที่ ๑ การไม่คบคนพาล ในคัมภีร์มั่งคัลลทีปนี กล่าวไว้ว่า “สัตว์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ผู้ประกอบด้วยอุกฤษฏกรรม ๑๐ มีปาณาติบาตเป็นต้น ชื่อว่า คนพาล”^๕ จากการสัมภาษณ์นายนาวัน พิษณุวิศิษฐ์กุล ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับแนวปฏิบัติในมงคลข้อนี้ว่า “ได้กำหนดเกณฑ์ในการคบเพื่อน สังเกตดูว่าใครเป็นคนใจกว้าง มีลักษณะเห็นแก่ตัว ไม่ให้ความสำคัญกับส่วนรวม ก็จะไม่คบค้าสมาคม ด้วยและพยายามตีตัวออกห่าง”^๖ ในขณะที่นางจิตศรีณัฏฐพร ปัญจวัฒน์คุณ บอกถึงแนวปฏิบัติในมงคล

^๕ สมิตพิล เนตรนิมิตร, “มั่งคัลลทีปนี : แนวทางการดำรงอยู่แห่งชีวิตที่ยั่งยืน”, วารสารมหาจุฬาราชการ, ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๑ (มกราคม – มิถุนายน ๒๕๖๐) : ๒๐.

^๕ คณะกรรมการแผนกตำรามหาวิทยาลัย, , มั่งคัลลทีปนี แปล เล่ม ๑, พิมพ์ครั้งที่ ๑๓, หน้า ๑๔๗.

^๖ นาวัน พิษณุวิศิษฐ์กุล, กรรมการผู้จัดการบริษัทแลมพ์เทคเจอร์ จำกัด, สัมภาษณ์, ๒ เมษายน ๒๕๖๑.

ข้อนี้ว่า คนพาลในความรู้สึกละจะเป็นคนที่ไม่มีความดี ผลเอาแต่ใจตนเอง เห็นแต่ประโยชน์ส่วนตน คือเป็นคน พุด คิด ทำ ในทางไม่ดี ไม่ถูกต้อง ตนจึงพยายามหลีกเลี่ยง ไม่คบหา” นายณัฐพล เอกตา กล่าวว่าจะต้องมีสติพิจารณาว่าใครควรคบหรือไม่ควรคบ^๙

มงคลข้อที่ ๒ การคบบัณฑิต ในคัมภีร์มั่งคั่งตถ์ปิณี ให้ความหมายของ “บัณฑิต” ไว้ว่า หมายถึง “บุคคลที่ประกอบด้วยกุศลกรรมบถ ๑๐ มีการเว้นจากการฆ่าสัตว์ชื่อว่า บัณฑิต”^๙ เกี่ยวกับแนวปฏิบัติ ในข้อนี้ พ.ต.ท.หญิงปิยะนุช ศรีสรานุกรม ได้กล่าวไว้ว่า “จะพยายามเข้าหาคนดีมีปัญญาและศีลธรรม ที่ตนพิจารณาแล้วอย่างรอบคอบ โดยจะเลือกเฟ้นคนที่มีลักษณะคิดดี พุดดี ทำดีเป็นหลัก เพื่อให้ชีวิตตนเองเจริญก้าวหน้า”^{๑๐} การคบบัณฑิตจึงหมายถึงการคบคนดีที่มีปัญญานั้นเอง

มงคลข้อที่ ๓ การบูชาคนที่ควรบูชา ในคัมภีร์อรรถกถา ปรมัตถโชติกา ได้อธิบายไว้ว่า “คนที่ควรบูชาหมายถึงพระพุทธเจ้า พระปัจเจกพุทธเจ้า พระอริยสาวกทั้งหลาย”^{๑๑} แนวปฏิบัติในมงคลข้อนี้ นางจิตติศรีนัยพร ปัญจวัฒนกุล ได้กล่าวไว้ว่า ได้ปฏิบัติต่อผู้มีพระคุณทั้งทางโลกและทางธรรม เช่น พระภิกษุ พ่อแม่ ครูบาอาจารย์ พี่น้อง คือผู้มีธรรมสมควรแก่การบูชาอย่างยิ่ง แม้เขาจะอายุน้อยกว่าก็ตาม^{๑๒} การบูชาในที่นี้จึงเป็นการยกย่องและปฏิบัติดีต่อผู้มีคุณธรรมที่ควรบูชาและผู้มีพระคุณ

มงคลข้อที่ ๔ การอยู่ในถิ่นที่เหมาะสม แนวปฏิบัติในมงคลข้อนี้ นายนาวิน พิษณุวิศิษฐ์กุล ได้ให้สัมภาษณ์ว่า จะเลือกอยู่ในสถานที่ที่เอื้อต่อการเติบโตทางจิตใจ เช่น ร้านหนังสือ วัด สถานศึกษา สถานที่สัปปายะ ส่วนสถานที่อีกที่ก็ และเต็มไปด้วยสุรา การพนัน จะไม่ย่างกรายเข้าไปใกล้”^{๑๓}

มงคลข้อที่ ๕ การได้สร้างบุญไว้ในปางก่อน ในคัมภีร์อรรถกถา ปรมัตถโชติกา ได้แสดงถึงการทำบุญไว้ในกาลก่อนไว้ว่า “ความเป็นผู้ปรารถนาพระพุทธเจ้า พระปัจเจกพุทธเจ้า และพระชินาสพ สร้างสมบุญกุศลไว้ในชาติที่ล่วงแล้ว ชื่อว่าความเป็นผู้ทำบุญไว้ในกาลก่อน”^{๑๔} แนวปฏิบัติในมงคลข้อนี้ นายนาวิน พิษณุวิศิษฐ์กุล ให้สัมภาษณ์ไว้ว่า “เชื่อมั่นในกฎแห่งกรรม หรือ กฎแห่งเหตุและผล มีเหตุดี ผลก็ย่อมต้องดี ปัจจุบัน ผมพยายามสร้างฐานแห่งการปฏิบัติในกุศลกรรม เพื่อเป็นฐานให้เกิดอานิสงส์

^๙ จิตติศรีนัยพร ปัญจวัฒนกุล, กรรมการบริษัทชาตรี ชาวด, สัมภาษณ์, ๘ เมษายน ๒๕๖๑.

^{๑๐} ณัฐพล เอกตา, ช่างเทคนิค ๓ บริษัทท่าอากาศยานไทย, สัมภาษณ์, ๔ เมษายน ๒๕๖๑.

^{๑๑} คณะกรรมการแผนกตำรามหาวิทยาลัย, อ้างแล้ว, หน้า ๒๐-๒๑.

^{๑๒} พ.ต.ท.หญิงปิยะนุช ศรีสรานุกรม, อาจารย์โรงเรียนนายร้อยตำรวจสามพราน, สัมภาษณ์, ๔ เมษายน ๒๕๖๑.

^{๑๓} คุรายละเอียดใน ข.ข.อ.(บาลี) ๑/๑๒๒, ข.ข.อ.(ไทย) ๑/๑๙๗.

^{๑๔} จิตติศรีนัยพร ปัญจวัฒนกุล, กรรมการบริษัทชาตรี ชาวด, สัมภาษณ์, ๘ เมษายน ๒๕๖๑.

^{๑๕} นาวิน พิษณุวิศิษฐ์กุล, กรรมการผู้จัดการบริษัทแลมป์เทคเจอร์ จำกัด, สัมภาษณ์, ๒ เมษายน ๒๕๖๑.

^{๑๖} คุรายละเอียดใน ข.ข.อ.(บาลี) ๑/๑๑๕, ข.ข.อ.(ไทย) ๑/๑๙๗.

ในอนาคต”^{๑๕} มงคลชัยนี้ตามคำสอนเป็นเรื่องอดีตชาติ การประยุกต์ใช้จึงปรับเป็นการทำบุญในปัจจุบัน เพื่อให้เกิดผลในอนาคตซึ่งอาจเป็นชาตินี้หรือชาติหน้าก็ได้ กล่าวอีกอย่างคือเป็นการสร้างบุญในอดีตของชาตินี้ และสร้างบุญในชาตินี้เพื่อให้กลายเป็นบุญในปางก่อนของชาติหน้าหรือชาติต่อ ๆ ไป

มงคลข้อที่ ๖ การตั้งตนไว้ชอบ ในคัมภีร์อรรถกถา ปรมัตถโชติกา ได้แสดงถึงลักษณะของการตั้งตนชอบไว้ว่า “คนบางคนในโลกนี้ ย่อมทำตนที่ทุศีลให้ตั้งอยู่ในสุศีล ตนที่ไม่มีศรัทธาให้ตั้งอยู่ในสัทธาสัมปทา ตนที่ตระหนี่ให้ตั้งอยู่ในจาคสัมปทา การตั้งตนดังกล่าว ชื่อว่า ตั้งตนไว้ชอบ”^{๑๖} แนวปฏิบัติในมงคลข้อนี้ นางวิลาสินี วัฒนมงคล ได้ให้สัมภาษณ์ไว้ว่า “ได้ตั้งเป้าหมายชีวิตที่จะรับราชการครูแล้ว ก็พยายามศึกษาเล่าเรียนให้ตรงสายจนกระทั่งได้รับราชการครูในที่สุด และได้ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์สุจริต”^{๑๗} จากการสัมภาษณ์จะเห็นได้ว่าการตั้งเป้าหมายในชีวิตและเดินตามความฝันที่ตนเองตั้งไว้โดยให้อยู่กรอบแห่งศรัทธา ศีล สุตะ จาคะ ก็ได้ชื่อว่าการตั้งตนไว้ชอบ

มงคลข้อที่ ๗ ความเป็นพหุสูต ในคัมภีร์มัจฉลัตถปิณี ได้แสดงถึงความเป็นพหุสูตหรือความเป็นพหุสัจจะของคฤหัสถ์ไว้ว่า “ความเป็นผู้ฉลาดของเหล่าคฤหัสถ์ ซึ่งเกิดขึ้นเพราะฟังหรือเรียน ศิลปะภายนอก ชื่อว่าพหุสัจจะของคฤหัสถ์ แม้ในพหุสัจจะของคฤหัสถ์นั้น พหุสัจจะใดไม่มีโทษ พหุสัจจะนั้นก็จัดเป็นมงคล เพราะเป็นเหตุนำมาซึ่งประโยชน์สุขในโลกทั้ง ๒”^{๑๘} การประยุกต์ใช้ในมงคลข้อนี้ นางจิตศรินย์พร ปัญจวัฒนคุณ ได้ให้สัมภาษณ์ไว้ว่า เป็นผู้ชอบศึกษาหาความรู้ ชอบอ่านหนังสือธรรมะ หนังสือที่มีประโยชน์ ชอบฟังสิ่งที่มีประโยชน์ และชอบที่จะถ่ายทอดให้ผู้อื่น^{๑๙} จากการศึกษาพบว่า การปฏิบัติตามมงคลข้อนี้คือการพยายามเรียนรู้เพื่อจะได้เป็นผู้ที่มีความรอบรู้ ฉลาดรู้ เป็นผู้ที่รู้ลึก รู้รอบ รู้กว้าง รู้ไกล ทั้งทางโลกและทางธรรม จึงจะเป็นพหุสูตที่แท้จริง

มงคลข้อที่ ๘ ความเป็นผู้มีศีลปะ ในคัมภีร์มัจฉลัตถปิณี ได้แสดงถึงเรื่องที่ว่าด้วยศีลปะเอาไว้ว่า “ความเป็นผู้ฉลาดในหัตถกรรมมี ๒ อย่าง ด้วยสามารถแห่งศีลปะของบรรพชิตและคฤหัสถ์ ชื่อว่า ศีลปะ”^{๒๐} การประยุกต์ใช้มงคลข้อนี้ ผศ. สุณี เวชประสิทธิ์ ได้ให้สัมภาษณ์ว่า “ตนเองไม่ค่อยมีศีลปะเลย เช่น การวาดรูป การเป็นช่างในด้านต่างๆ เหมือนกับว่าตนเองเกิดมาไม่มีพรสวรรค์ในการสร้างสรรค์

^{๑๕} นาวัน พิษณุวิศิษฐ์กุล, กรรมการผู้จัดการบริษัทแลมป์เทคเจอร์ จำกัด, สัมภาษณ์, ๒ เมษายน ๒๕๖๑.

^{๑๖} คูรายละเอียดยใน พ.พ.อ.๑/๑๑๖, พ.พ.อ.(ไทย) ๑/๑๙๗.

^{๑๗} วิลาสินี วัฒนมงคล, ผู้พิพากษาสมทบศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดสมุทรสงคราม, สัมภาษณ์, ๖ เมษายน ๒๕๖๑.

^{๑๘} คณะกรรมการแผนกตำรามหาวิทยาลัยราชภัฏวชิราวุธวิทยาลัย, อ้างแล้ว, หน้า ๑๔.

^{๑๙} จิตศรินย์พร ปัญจวัฒนกุล, กรรมการบริษัทชาตรี ชาวด์, สัมภาษณ์, ๘ เมษายน ๒๕๖๑.

^{๒๐} คณะกรรมการแผนกตำรามหาวิทยาลัยราชภัฏวชิราวุธวิทยาลัย, อ้างแล้ว, หน้า ๑๔.

งานในด้านต่างๆ”^{๒๑} สอดคล้องกับคำสัมภาษณ์ของ พ.ต.ท.หญิงปิยะนุช ศรีสรานุกรม ที่บอกว่าตนเอง “ไม่มั่นใจว่ามีศิลปะในด้านต่างๆ หรือเปล่า”^{๒๒} จากการสัมภาษณ์การประยุกต์ใช้ในมงคลข้อนี้ จะเห็นได้ว่าเกิดความเข้าใจความหมายของศิลปะคลาดเคลื่อน ที่จริง คำว่า “ศิลปะ” ในมงคลข้อนี้มีความหมายกว้าง เช่น การเป็นคนที่เกี่ยวข้องวิชาในสาขาวิชาที่ได้ศึกษาหรืออบรมมา ก็ได้ชื่อว่ามีศิลปะแล้ว

มงคลข้อที่ ๙ วินัยที่ศึกษามาดี ในคัมภีร์อรรถกถา ปรมัตถโชติกา ได้แสดงถึงเรื่องวินัย ๒ ประเภทไว้ว่า “วินัยของคฤหัสถ์และวินัยของบรรพชิต ชื่อว่าวินัย”^{๒๓} การประยุกต์ใช้มงคลข้อนี้ ร.ท.อนันต์ แสพนามวงษ์ ได้ให้สัมภาษณ์ไว้ว่า “ได้ปฏิบัติตนให้อยู่ในระเบียบแบบแผนและข้อบังคับอย่างเคร่งครัด ไม่ล่วงละเมิดข้อปฏิบัติ ข้อบังคับที่หน่วยงานหรือองค์กรกำหนดขึ้น”^{๒๔}

มงคลข้อที่ ๑๐ วาจาสุภาสิต ในวาจาสูตร จตุตถปณณาสก์ พระพุทธองค์ได้ทรงแสดงถึงองค์ประกอบของวาจาสุภาสิต ๕ ประการเอาไว้ว่า “ภิกษุทั้งหลาย วาจาประกอบด้วยองค์ ๕ ประการ เป็นวาจาสุภาสิต ไม่เป็นวาจาทุพภาสิต เป็นวาจาไม่มีโทษ และท่านผู้รู้ไม่ติเตียน วาจาประกอบด้วยประโยชน์พูดด้วยเมตตาจิต”^{๒๕} การประยุกต์ใช้มงคลข้อนี้ นางจิตศรินย์พร ปัญจวัฒนกุล ได้ให้สัมภาษณ์ไว้ว่า “เป็นคนที่ไม่ชอบพูดโกหกมาตั้งแต่เด็ก ชอบพูดแต่คำมธุรสวาจา ไม่ชอบพูดคำหยาบ จะพูดแต่คำที่ดีสร้างสรรค์และมีประโยชน์เท่านั้น”^{๒๖} มงคลข้อนี้จึงปฏิบัติได้โดยการงดเว้นการพูดชั่วและพูดแต่สิ่งที่ดีงามหรือสร้างสรรค์

มงคลข้อที่ ๑๑ การบำรุงบิดามารดา ในคัมภีร์อรรถกถา ปรมัตถโชติกา ได้แสดงถึงความหมายของการบำรุงไว้ว่า “การทำอุปการะด้วยการล้างเท้ารดเพนียดสืให้อาบน้ำและการมอบให้ด้วยปัจจัย ๔ ชื่อว่า การบำรุง”^{๒๗} การประยุกต์ใช้มงคลข้อนี้ นายนาวิน พิชญวิศิษฐ์กุล ได้ให้สัมภาษณ์ไว้ว่า “เป็นข้อแรกที่ผมให้ความสำคัญที่สุด เพราะผมถือว่า ถ้าคนเป็นลูกที่ดีได้ เป็นอะไรก็ได้ทั้งนั้น ที่สำคัญการดูแลบิดามารดา เป็นหน้าที่สำคัญที่สุดที่ลูกควรจะทำ หากใครไม่มีโอกาสแล้วผมถือว่าพลาดโอกาสที่สำคัญของชีวิตอย่างน่าเสียดายเลยครับ”^{๒๘} การบำรุงบิดามารดานี้รวมถึงการทำให้บิดามารดาได้พบ สิ่งที่ดีงามโดยเฉพาะการทำให้ท่านเป็นคนดีมีสัมมาทิฐิตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

^{๒๑} ผศ.สุณี เวชประสิทธิ์, อาจารย์ประจำวิทยาลัยพยาบาลเกื้อการุณ, ๒ เมษายน ๒๕๖๑.

^{๒๒} พ.ต.ท.หญิงปิยะนุช ศรีสรานุกรม, อาจารย์โรงเรียนนายร้อยตำรวจสามพราน, สัมภาษณ์, ๔ เมษายน ๒๕๖๑.

^{๒๓} ตูรายละเอียดยใน พ.ุ.อ.๑/๑๑๗ , พ.ุ.อ.(ไทย) ๑/๒๐๐.

^{๒๔} ร.ท. อนันต์ แสพนามวงษ์, นายทหารธุรการ วิทยาลัยพยาบาลกองทัพบก, สัมภาษณ์, ๑๐ เมษายน ๒๕๖๑.

^{๒๕} อ.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๑๔๘/๓๓๘.

^{๒๖} จิตศรินย์พร ปัญจวัฒนกุล, กรรมการบริษัทชาตรี ชาวด, สัมภาษณ์, ๘ เมษายน ๒๕๖๑.

^{๒๗} ตูรายละเอียดยใน พ.ุ.อ.(บาลี) ๑/๑๑๘, พ.ุ.อ.(ไทย) ๑/๒๐๑.

^{๒๘} นาวิน พิชญวิศิษฐ์กุล, กรรมการผู้จัดการบริษัทแลมป์เทคเจอร์ จำกัด, สัมภาษณ์, ๒ เมษายน ๒๕๖๑.

มงคลข้อที่ ๑๒ การสงเคราะห์บุตร ในสังคาลสูตร ปาฏิภรรค ได้แสดงถึงสิ่งที่มีมารดาบิดาควรจะสงเคราะห์บุตร ๕ ประการไว้ว่า “มารดาบิดาผู้เป็นทิศเบื้องหน้า..ย่อมอนุเคราะห์บุตรด้วยหน้าที่ ๕ ประการคือ ห้ามไม่ให้ทำความชั่ว ให้ตั้งอยู่ในความดี ให้ศึกษาศิลปวิทยา หากรรยา (สามี) ที่สมควรให้ มอบทรัพย์สมบัติให้ในเวลาอันสมควร”^{๒๙} การประยุกต์ใช้มงคลข้อนี้นางวิลาสณี วัฒนมงคล ได้ให้สัมภาษณ์ไว้ว่า การปฏิบัติต่อก็คือการเอาใจใส่เลี้ยงดูลูก ด้วยความรัก ความทุ่มเทด้วยความปรารถนาจะให้ลูกได้เติบโตอย่างแข็งแรงสมบูรณ์ ความเป็นแม่ต้องให้ทั้งอาหารกายและอาหารใจแก่ลูก ซึ่งเป็นหน้าที่ของแม่ที่พึงทำ มอบสิ่งที่คิดว่าดีที่สุดเหมาะที่สุดให้แก่ลูก อบรมสั่งสอนปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม ในการประพฤติปฏิบัติตนเพื่อให้เติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่เป็นคนดีมีความรับผิดชอบต่อตนเองครอบครัวและสังคม^{๓๐}

มงคลข้อที่ ๑๓ การสงเคราะห์ภรรยา/สามี ในคัมภีร์มั่งคั่งถกที่ปนี ได้แสดงความหมายของคำว่าสงเคราะห์ไว้ว่า “การสงเคราะห์ด้วยการให้ การกล่าวถ้อยคำไพเราะ และการประพฤติประโยชน์ที่เป็นธรรม ชื่อว่าการสงเคราะห์”^{๓๑} การประยุกต์ใช้มงคลข้อนี้ พ.ต.ท.หญิงปิยะนุช ศรีสรานุกรม ได้ให้สัมภาษณ์ไว้ว่า “พยายามช่วยเหลือสงเคราะห์ซึ่งกันและกัน ทำความเข้าใจกันให้มาก จึงจะมีความก้าวหน้าในชีวิตครอบครัว”^{๓๒}

มงคลข้อที่ ๑๔ การงานที่ไม่อาภูล ในคัมภีร์มั่งคั่งถกที่ปนี ได้แสดงถึงลักษณะของการงานที่อาภูลไว้ว่า “ก็เหตุมีการล่วงเวลาเป็นต้น ชื่อว่า ความที่การงานเหล่านั้นอาภูล”^{๓๓} การประยุกต์ใช้ในมงคลข้อนี้ นายณัฐพล เอกตา ได้ให้สัมภาษณ์ไว้ว่า “ได้วางแผนการทำงานไว้หลากหลาย ควรกำหนดว่างานไหนควรเสร็จภายในระยะเวลาอันสั้น งานไหนควรเสร็จภายในระยะเวลาที่ยาวนาน ก็ทำตารางงานให้ชัดเจนแล้วทำงานตามนั้น เมื่อกำหนดได้เช่นนี้แล้วงานก็จะไม่อาภูล”^{๓๔}

มงคลข้อที่ ๑๕ การให้ทาน ในคัมภีร์อรรถกถา ปรมัตถโชติกา ได้กล่าวถึงความหมายของทานไว้ว่าหมายถึงเจตนาเป็นเหตุบริจาคทานวัตถุมีค่าเป็นต้น^{๓๕} นายนาวิน พิษณุวิศิษฐ์กุล ประยุกต์ใช้มงคล

^{๒๙} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๖๗/๒๑๒-๒๑๓.

^{๓๐} วิลาสณี วัฒนมงคล, ผู้พิพากษาสมทบศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดสมุทรสงคราม, สัมภาษณ์, ๖ เมษายน ๒๕๖๑.

^{๓๑} คณะกรรมการแผนกตำรากรมการศึกษานานาชาติ, อ้างแล้ว, หน้า ๓๒๘.

^{๓๒} พ.ต.ท.หญิงปิยะนุช ศรีสรานุกรม, อาจารย์โรงเรียนนายร้อยตำรวจสามพราน, สัมภาษณ์, ๔ เมษายน ๒๕๖๑.

^{๓๓} คณะกรรมการแผนกตำรากรมการศึกษานานาชาติ, อ้างแล้ว, หน้า ๓๓๖-๓๓๗.

^{๓๔} ณัฐพล เอกตา, ช่างเทคนิค ๓ บริษัทท่าอากาศยานไทย, สัมภาษณ์, ๔ เมษายน ๒๕๖๑.

^{๓๕} ดุรายละเอียดใน พ.พ.อ.(บาลี) ๑/๑๒๒, พ.พ.อ.(ไทย) ๑/๒๐๗.

ข้อนี้โดยการทำแบบง่าย ๆ เช่น มีโอกาส พาพ่อกับแม่ไปวัดถวายภัตตาหารพระภิกษุสามเณร หรือหากเพื่อนๆ ต้องการหนังสือ ก็จะไปหาซื้อเวลาไปทำสำเนามาให้ และเก็บเงินไปจ่ายที่ร้านทำสำเนาที่หลัง ซึ่งถือว่าเป็นการบริจาคเรื่องเวลาและความรู้สึก แม้ว่าจะไม่ใช่ธนะของตัวเองก็ตาม^{๓๖}

มงคลข้อที่ ๑๖ การประพฤดิธรรม ในคัมภีร์อรรถกถา ปรมัตถโชติกา ได้แสดงถึงความหมายของคำว่า การประพฤดิธรรมหรือธรรมจริยา ไว้ว่า “การประพฤดิธรรมหรือความประพฤติที่ไม่ปราศจากธรรม ชื่อว่า ธรรมจริยา การประพฤติกุศลกรรมบถ ๑๐ ชื่อว่า ธรรมจริยา”^{๓๗} การประยุกต์ใช้มงคลข้อนี้ นางจิตศรินย์พร ปัญจวัฒนกุล ได้ให้สัมภาษณ์ไว้ว่า “ปกติจะสวดมนต์ไหว้พระทุกวันและจะนั่งสมาธิ ตามเวลาที่มี เข้าจะสวดมนต์นั่งสมาธิ หนึ่งชั่วโมงขึ้นไป ชอบที่สุดคือการแผ่เมตตาให้ทุก ๆ ดวงจิต ที่รู้จักและไม่รู้จักทั่วทุกทิศจากไกลออกไปไกลแสนไกล”^{๓๘} มงคลข้อนี้จึงมีขอบข่ายที่กว้าง

มงคลข้อที่ ๑๗ การสงเคราะห์ญาติ ในคัมภีร์มัจฉลัตถกปิณี ได้กล่าวถึงความหมายของคำว่า การสงเคราะห์ญาติไว้ว่าหมายถึงการเกื้อกูลพวกญาติที่ตกทุกข์ได้ยากตามกำลังของตน^{๓๙} การประยุกต์ใช้มงคลข้อนี้ ร.ต.ต.ประสิด ชัยรัตน์ ได้ให้สัมภาษณ์ไว้ว่า “ญาติถือว่าเป็นสายโลหิตของเรา ฉะนั้นเราจะต้องเกื้อกูลอนุเคราะห์สงเคราะห์บ้างตามโอกาส แต่ทั้งนี้ต้องไม่เจตนาช่วยเหลือในทุกๆ ด้านเสมอไป เพราะจะทำให้ญาติเราไม่รู้จักความลำบากและการทำมาหากิน”^{๔๐}

มงคลข้อที่ ๑๘ การงานที่ไม่มีโทษ ในคัมภีร์มัจฉลัตถกปิณี ได้กล่าวถึงการงานที่ไม่มีโทษ ความว่า “กรรมคือการสมานทานอุบาสก การชวนชวายในการส่งเสริมบุญตริดาให้สร้างละเมาะไม่ให้เป็นที่รุกรานและการสร้างสะพาน เป็นต้น ชื่อว่า การงานอันไม่มีโทษ”^{๔๑} การประยุกต์ใช้มงคลข้อนี้ ส.อ.สุวรรณ ชันดี ได้ให้สัมภาษณ์ไว้ว่า “การรับราชการทหารที่ซื่อสัตย์ สุจริต กล้าหาญเพื่อปกป้องประเทศชาติก็ถือว่าเป็นประกอบการทำงานที่ไม่มีโทษ”^{๔๒} การปฏิบัติดังกล่าวอาจไม่ตรงกับคำอธิบายในคัมภีร์ แต่พอจะอนุโลมได้เพราะการประกอบอาชีพด้วยความซื่อสัตย์อย่างน้อยก็เป็นการทำงานที่ไม่มีโทษ

มงคลข้อที่ ๑๙ การงดเว้นจากบาป คือ การงดเว้นอกุศลกรรมบถ ๑๐ การประยุกต์ใช้มงคลข้อนี้ นางจิตศรินย์พร ปัญจวัฒนกุล ได้ให้สัมภาษณ์ไว้ว่า “บาปนั้นเป็นสิ่งที่น่ากลัวอย่างยิ่ง แค่จินตคิดเรื่อง

^{๓๖} นาวัน พิษณุวิศิษฐ์กุล, กรรมการผู้จัดการบริษัทแลมป์เทคเจอร์ จำกัด, สัมภาษณ์, ๒ เมษายน ๒๕๖๑.

^{๓๗} ดุรายละเอียดใน ขุ.ขุ.อ.(บาลี) ๑/๑๒๒-๑๒๓, ขุ.ขุ.อ.(ไทย) ๑/๒๐๙.

^{๓๘} จิตศรินย์พร ปัญจวัฒนกุล, กรรมการบริษัทชาตรี ชาวด, สัมภาษณ์, ๘ เมษายน ๒๕๖๑.

^{๓๙} คณะกรรมการแผนกตำรากรมการศึกษานิตยาลัย, อ้างแล้ว, หน้า ๑๑๐.

^{๔๐} ร.ต.ต. ประสิด ชัยรัตน์, อดีตข้าราชการตำรวจฝ่ายสืบสวนสอบสวน, สัมภาษณ์, ๘ เมษายน ๒๕๖๑.

^{๔๑} คณะกรรมการแผนกตำรากรมการศึกษานิตยาลัย, อ้างแล้ว, หน้า ๑๒๒.

^{๔๒} ส.อ. สุวรรณ ชันดี. เสมียน วิทยาลัยพยาบาลกองทัพบก. สัมภาษณ์, ๑๐ เมษายน ๒๕๖๑.

อกุศลเท่านั้นยังไม่ถึงกับลงมือกระทำเลย ก็รู้สึกว่ามันเองเศร้าหมองทั้งวันแล้ว ฉะนั้น จะพยายามละเว้นให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้”^{๔๓}

มงคลข้อที่ ๒๐ การเว้นจากการดื่มน้ำเมา การประยุกต์ใช้มงคลข้อนี้ ประกาศิต ชัยรัตน์ ได้ให้สัมภาษณ์ไว้ว่า “ตอนรับราชการตำรวจอยู่นั้นไม่แตะต้องน้ำเมาเลย เพราะคำนึงถึงโทษภัยที่เกิดจากน้ำเมาแล้วอาจจะเกิดผลกระทบต่อชีวิตราชการได้”^{๔๔} สอดคล้องกับนายนาวัน พิษณุวิเศษกุล ได้ให้สัมภาษณ์ว่า “ผมไม่ดื่มแอลกอฮอล์และไม่สูบบุหรี่”^{๔๕} การปฏิบัติมงคลข้อนี้จึงเป็นการหลีกเลี่ยงสิ่งมีน้ำเมาและสิ่งเสพติดทุกชนิด

มงคลข้อที่ ๒๑ ความไม่ประมาทในธรรม ในคัมภีร์มั่งคั่งถกที่ปณี ได้ให้ความหมายของคำว่า ความประมาทไว้ว่า “ความมัวเมา ชื่อว่าความประมาท...การปล่อยจิตไปในกายทุจริตก็ดี ในวจีทุจริตก็ดี ในมโนทุจริตก็ดี ในเบญจกามคุณก็ดี ชื่อว่า ความประมาท”^{๔๖} การประยุกต์ใช้มงคลข้อนี้ นางจิตศรีนัยพร ปัญจวัฒนกุล ได้ให้สัมภาษณ์ว่า “ในการดำเนินชีวิตประจำวันนั้นจะพยายามตั้งสติในการกระทำทุกๆ เรื่องเพื่อไม่ให้จิตหลงไปกับสิ่งหลอกลวงต่างๆ”^{๔๗} การปฏิบัติมงคลข้อนี้จึงเป็นการฝึกสติให้มีความระมัดระวังในการกระทำสิ่งต่าง ๆ

มงคลข้อที่ ๒๒ ความเคารพ ในคัมภีร์อรรถกถา ปรมัตถโชติกา ได้แสดงถึงความหมายของความเคารพไว้ว่าหมายถึงการทำความเคารพในผู้ที่ควรเคารพ เช่น พระพุทธเจ้า พระปัจเจกพุทธเจ้า พระสาวกของพระตถาคต อาจารย์ อุปัชฌาย์ มารดาบิดา พี่ชายพี่สาว เป็นต้น”^{๔๘} การประยุกต์ใช้มงคลข้อนี้ พ.ต.ท.หญิงปิยะนุช ศรีสรานุกรม ได้ให้สัมภาษณ์ว่า “ได้ปฏิบัติโดยการแสดงความเคารพในคุณความดีของบุคคลอื่นและยอมรับนับถือความดีของเขาด้วยใจจริง แล้วแสดงการนับถือผู้นั้นทั้งต่อหน้าและลับหลัง”^{๔๙}

มงคลข้อที่ ๒๓ ความถ่อมตน ในคัมภีร์อรรถกถา ปรมัตถโชติกา ได้แสดงถึงลักษณะของความถ่อมตนไว้ว่าได้แก่ความประพฤติไม่ลำพอง ไม่กระด้าง ไม่ถือตัว ทำตัวเหมือนผ้าเช็ดเท้า เหมือนโคอุสุภะ

^{๔๓} จิตศรีนัยพร ปัญจวัฒนกุล, กรรมการบริษัทชาตรี ชาวด, สัมภาษณ์, ๘ เมษายน ๒๕๖๑.

^{๔๔} ร.ต.ต. ประกาศิต ชัยรัตน์, อดีตข้าราชการตำรวจฝ่ายสืบสวนสอบสวน, สัมภาษณ์, ๘ เมษายน ๒๕๖๑.

^{๔๕} นาวัน พิษณุวิเศษกุล, กรรมการผู้จัดการบริษัทแลมป์เทคเจอร์ จำกัด, สัมภาษณ์, ๒ เมษายน ๒๕๖๑.

^{๔๖} คณะกรรมการแผนกตำรามหาวิทยาลัยราชภัฏวชิราวุธวิทยาลัย, อ้างแล้ว, หน้า ๒๔๙.

^{๔๗} จิตศรีนัยพร ปัญจวัฒนกุล, กรรมการบริษัทชาตรี ชาวด, สัมภาษณ์, ๘ เมษายน ๒๕๖๑.

^{๔๘} คุรุชาละเยียดใน ขุ.ขุ.อ.(บาลี) ๑/๑๒๕, ขุ.ขุ.อ.(ไทย) ๑/๒๑๓.

^{๔๙} พ.ต.ท.หญิงปิยะนุช ศรีสรานุกรม, อาจารย์โรงเรียนนายร้อยตำรวจสามพราน, สัมภาษณ์, ๔ เมษายน ๒๕๖๑.

เขาขาด และเหมือนงูที่ถูกถอนเขี้ยวแล้ว”^{๕๐} การประยุกต์ใช้ในมงคลข้อนี้ ผศ.สุณี เวชประสิทธิ์ ได้ให้สัมภาษณ์ว่า “ได้ปฏิบัติตนด้วยความอ่อนน้อมต่อผู้บังคับบัญชา ผู้ที่มีพระคุณ ผู้ที่มีวิญญูคุณวุฒิที่สูงกว่าด้วยความจริงใจไม่เสแสร้ง”^{๕๑} การถ่อมตนจึงเป็นการแสดงความอ่อนน้อมต่อผู้อื่น

มงคลข้อที่ ๒๔ ความสันโดษ ในคัมภีร์มังคลัตถทีปนี ได้แสดงถึงลักษณะของความสันโดษ เอาไว้มีใจความว่า “บุคคลชื่อว่าเป็นผู้มีสันโดษ เพราะยินดีด้วยปัจจัยตามมีตามได้”^{๕๒} การประยุกต์ใช้มงคลข้อนี้ นายณัฐพล เอกตา ได้ให้สัมภาษณ์ว่า “ได้ปฏิบัติตนอยู่ในกรอบของความพอดี พอใจในหน้าที่การงาน การเงิน การศึกษา และการดำรงชีพในปัจจุบัน จึงรู้สึกว่ามันไม่เดือนร้อนในการครองชีพเท่าไร”^{๕๓} การปฏิบัติมงคลข้อนี้จึงอยู่ที่การรู้จักพอไม่ยอกได้จนเกินความพอดี

มงคลข้อที่ ๒๕ ความกตัญญู การรู้พระคุณและตอบแทนพระคุณของผู้อื่น การประยุกต์ใช้มงคลข้อนี้ นางวิลาสินี วัฒนมงคล ได้ให้สัมภาษณ์ว่า “ในการปฏิบัติเรื่องความกตัญญูนั้นสิ่งที่ควรทำมากที่สุดเป็นอันดับแรกก็คือกตัญญูต่อพ่อแม่ที่เลี้ยงดูเรามาและกตัญญูต่อผู้มีพระคุณอื่น ๆ แม้จะช่วยเหลือเราเพียงน้อยนิดนั้นก็ถือว่าเป็นพระคุณเป็นบุญคุณ ดังนั้น สมควรจะต้องกตัญญูต่อผู้มีพระคุณเหล่านั้น”^{๕๔}

มงคลข้อที่ ๒๖ การฟังธรรมตามกาล ในคัมภีร์อรรถกถา ปรมัตถโชติกา ได้แสดงถึงความหมายของการฟังธรรมตามกาลไว้ว่าหมายถึง การฟังธรรมเพื่อบรรเทาความฟุ้งซ่านหรือความคิดในทางอกุศลต่าง ๆ มีกามวิตกเป็นต้นที่เกิดขึ้น^{๕๕} การประยุกต์ใช้มงคลข้อนี้ นางจิตกริณย์พร ปัญจวัฒนกุล ได้ให้สัมภาษณ์ว่า “จะเป็นคนชอบฟังธรรมมาก จะไม่ดูทีวี ไม่ฟังข่าว ไม่ฟังเพลง จะฟังธรรมตลอด หากฟังธรรมคราใดก็จะทำให้จิตใจเบิกบานอยู่ตลอดเวลา”^{๕๖} การปฏิบัติมงคลข้อนี้จึงเป็นการหาโอกาสได้ฟังหรือได้อ่านธรรมบ่อยๆ โดยเฉพาะในเวลาที่จิตใจอยู่ในสภาพไม่ปกติ

มงคลข้อที่ ๒๗ ความอดทน ในคัมภีร์อรรถกถา ปรมัตถโชติกา ได้แสดงถึงความหมายและลักษณะของขันติเอาไว้ว่าหมายถึงการไม่แสดงอาการผิดปกติ ทำตัวเหมือนไม่ได้ถูกตำหรือถูกทำร้าย^{๕๗} การประยุกต์ใช้มงคลข้อนี้ ร.ท.อนันต์ แสนนามวงษ์ ได้ให้สัมภาษณ์ว่า “การเป็นทหารจำเป็นต้องมีความ

^{๕๐} ดุราลละเหียดใน ขุ.ขุ.อ.(บาลี) ๑/๑๒๖, ขุ.ขุ.อ.(ไทย) ๑/๒๑๔.

^{๕๑} ผศ.สุณี เวชประสิทธิ์, อาจารย์ประจำวิทยาลัยพยาบาลเกื้อการุณ, ๒ เมษายน ๒๕๖๑.

^{๕๒} คณะกรรมการแผนกตำรากรมการศาสนาวิทยาลัย, อ้างแล้ว, หน้า ๔๓-๔๔.

^{๕๓} ณัฐพล เอกตา, ช่างเทคนิค 3 บริษัทท่าอากาศยานไทย,, สัมภาษณ์, ๔ เมษายน ๒๕๖๑.

^{๕๔} วิลาสินี วัฒนมงคล, ผู้พิพากษาสมทบศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดสมุทรสงคราม, สัมภาษณ์, ๖ เมษายน ๒๕๖๑.

^{๕๕} ดุราลละเหียดใน ขุ.ขุ.อ.(บาลี) ๑/๑๒๘, ขุ.ขุ.อ.(ไทย) ๑/๒๑๗.

^{๕๖} จิตกริณย์พร ปัญจวัฒนกุล, กรรมการบริษัทชาตรี ชาวด์, สัมภาษณ์, ๘ เมษายน ๒๕๖๑.

^{๕๗} ดุราลละเหียดใน ขุ.ขุ.อ.(บาลี) ๑/๑๒๙, ขุ.ขุ.อ.(ไทย) ๑/๒๑๙.

อดทน กล้าหาญ เสียสละ มาเป็นอันดับแรก ฉะนั้นมงคลข้อนี้ต้องปฏิบัติให้ได้ในชีวิตของการเป็นทหาร”^{๕๘} มงคลข้อนี้จึงปฏิบัติได้ในสถานการณ์ที่หลากหลาย

มงคลข้อที่ ๒๘ ความเป็นคนว่าง่าย การประยุกต์ใช้มงคลข้อนี้ ส.อ.สุวรรณ ชันดี ได้ให้สัมภาษณ์ว่า “มงคลข้อนี้มีความจำเป็นต่อชีวิตการเป็นทหารที่ต้องเชื่อฟังคำสั่งผู้บังคับบัญชาอย่างเคร่งครัด”^{๕๙} การปฏิบัติตามมงคลข้อนี้จึงทำได้ด้วยการน้อมรับฟังคำดำหนิหรือคำว่ากล่าวตักเตือนในการประกอบอาชีพ และในสถานการณ์อื่น ๆ

มงคลข้อที่ ๒๙ การพบเห็นสมณะ ในคัมภีร์มังคลัตถทีปนี ได้กล่าวถึงการเห็นสมณะไว้ว่า “การเข้าไปหา การบำรุง การระลึกถึง การได้ยินและการเห็น บรรพชิตผู้มีกิเลสอันสงบแล้ว ผู้มีกาย วาจา จิต และปัญญาอันอบรมแล้ว ผู้ประกอบด้วยการฝึกอย่างสูง ชื่อว่า การเห็นสมณะ”^{๖๐} การประยุกต์ใช้มงคลข้อนี้ นายนาวิน พิษณุวิศิษฐ์กุล ได้ให้สัมภาษณ์ไว้ว่า “บ่อยครั้งหาโอกาสอยู่อย่างสงบทั้งกายใจ เพราะรู้สึกว่าการสงบกายใจคือการพักผ่อนทางหนึ่ง เมื่อเจอพระสงฆ์ก็ให้ความเคารพ มีโอกาสนักสนทนาธรรมด้วย เพราะชีวิตที่สัมผัสกับความโล่งโปร่งมันเบาสบายครับ”^{๖๑} การพบเห็นสมณะ จึงหมายรวมถึงการได้บำรุง ได้สนทนา และได้บูชาพระสงฆ์

มงคลข้อที่ ๓๐ การสนทนาธรรมตามกาล ในคัมภีร์มังคลัตถทีปนี ได้กล่าวถึงการสนทนาธรรมตามกาลไว้ว่า หมายถึงการที่ภิกษุสนทนาพระสูตรที่ได้เรียนมาในเวลาพลบค่ำหรือเวลาใกล้รุ่งเพื่อชำระจิตที่หุดหู่ฟุ้งซ่านหรือถูกวิจิจิกจนาครอบงำ”^{๖๒} การประยุกต์ใช้มงคลข้อนี้ นางจิตศรีนัยพร ปัญจวัฒนกุล ได้ให้สัมภาษณ์ไว้ว่า “การสนทนาที่ดีที่สมควรเป็นเรื่องธรรม ถูกต้องตามกาลเทศะและเป็นการสนทนาที่ก่อเกิดประโยชน์”^{๖๓} ปัจจุบันการสนทนาธรรมสามารถทำได้หลายช่องทางผ่านสื่อต่าง ๆ เช่น โซเชียลมีเดียอย่างไลน์ และเฟซบุ๊ก

มงคลข้อที่ ๓๑-๓๘ การบำเพ็ญตบะ การประพฤติพรหมจรรย์ การเห็นอริยสัจ การทำนิพพาน ให้แจ้ง จิตของผู้ที่ถูกโลกธรรมกระทบแล้วไม่หวั่นไหว จิตไม่เศร้าโศก จิตปราศจากภูลี และจิตเกษม จากข้อมูลการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างชาวพุทธที่ประยุกต์ใช้หลักมงคล ๓๘ ประการ ในการดำเนินชีวิตในสังคมไทยปัจจุบันนั้น ส่วนใหญ่จะตอบในลักษณะคล้ายกัน กล่าวคือมงคลข้อที่ ๓๑- ๓๘ เป็นเรื่องของ

^{๕๘} ร.ท. อนันต์ แสนนามวงษ์, นายทหารธุรการ วิทยาลัยพยาบาลกองทัพบก, สัมภาษณ์, ๑๐ เมษายน ๒๕๖๑.

^{๕๙} ส.อ. สุวรรณ ชันดี, เสมียน วิทยาลัยพยาบาลกองทัพบก, สัมภาษณ์, ๑๐ เมษายน ๒๕๖๑.

^{๖๐} คณะกรรมการแผนกตำรากรมการศาสนา, อ้างแล้ว, หน้า ๒๑๘.

^{๖๑} นายนาวิน พิษณุวิศิษฐ์กุล, กรรมการผู้จัดการบริษัทแลมพ์เทคเจอร์ จำกัด, สัมภาษณ์, ๒ เมษายน ๒๕๖๑.

^{๖๒} คณะกรรมการแผนกตำรากรมการศาสนา, อ้างแล้ว, หน้า ๒๓๗.

^{๖๓} จิตศรีนัยพร ปัญจวัฒนกุล, กรรมการบริษัทชาตรี ชาวด์, สัมภาษณ์, ๘ เมษายน ๒๕๖๑.

การสละเรือนออกบวชเป็นบรรพชิตเพื่อปฏิบัติธรรมให้หลุดพ้นจากทุกข์ ส่วนชีวิตฆราวาสผู้ครองเรือนนั้น จะปฏิบัติได้ถึงแค่มงคลที่ ๓๐ คือการสนทนารธรรมตามกาล เช่น นายนาวิน พิชญวิศิษฐ์กุล กล่าวไว้ว่า “ผมยังไม่สะดวกที่จะบำเพ็ญตบะและประพฤติพรหมจรรย์เนื่องจากอยู่ในเพศฆราวาสที่ต้องประกอบ กิจการงานแบบวิสัยฆราวาส”^{๖๔} สอดคล้องกับนางจิตศรีนัยพร ปัญจวัฒนกุล ที่กล่าวว่า “มงคลชีวิต ข้อที่ ๓๑-๓๘ นั้นจัดเป็นระดับโลกุตระ น่าจะเหมาะสำหรับนักบวชที่สละเรือนแล้วเท่านั้น คงไม่เหมาะกับชีวิตการครองเรือนเช่นตน”^{๖๕} พ.ต.ท.หญิงปิยะนุช ศรีสรานุกรม กล่าวว่า “มงคลข้อที่ ๑-๓๐ พอที่จะประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้บ้าง แต่มงคลข้อที่ ๓๑-๓๘ คิดว่าคงไม่เหมาะสมกับชีวิตฆราวาสที่ยัง รักราชการอยู่”^{๖๖} อย่างไรก็ตาม มงคลเหล่านี้สามารถประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันของคนทั่วไป หากมีการศึกษาให้เข้าใจอย่างถ่องแท้

๒. หลักเกณฑ์ในการประยุกต์ใช้หลักมงคลชีวิต ๓๘ ของชาวพุทธในสังคมไทย

จากการศึกษาการนำหลักมงคลชีวิต ๓๘ ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันของชาวพุทธในสังคมไทย เราอาจสังเคราะห์การประยุกต์ใช้ดังกล่าวออกมาเป็นหลักเกณฑ์หรือแนวทางในการประยุกต์ใช้หลัก มงคล ๓๘ ของชาวพุทธในสังคมไทย ซึ่งสามารถนำไปเป็นข้อมูลประกอบการสร้างรูปแบบการประยุกต์ ใช้หลักมงคล ๓๘ ที่เหมาะสำหรับชาวพุทธในสังคมไทยต่อไป

๑) การเลือกปฏิบัติตามความสามารถของตน ในการนำหลักมงคลชีวิตมาปฏิบัติในชีวิต ประจำวัน ชาวพุทธไทยได้เลือกนำหลักมงคลชีวิตที่ตนเองสามารถปฏิบัติได้ เช่น การเลือกหลักมงคล ข้อการคบบัณฑิต การไม่คบคนพาล การไม่ดื่มสุรา เป็นต้น ที่ตัวเองสามารถทำได้มาปฏิบัติ แต่ไม่ได้นำ หลักมงคลชีวิตข้อ ๓๑-๓๘ มาปฏิบัติเพราะเข้าใจว่าตนเองยังไม่สามารถปฏิบัติได้เพราะเป็นข้อปฏิบัติ ของบรรพชิตผู้สละโลกียวิสัยแล้ว

๒) การปรับหลักมงคลชีวิตให้ง่ายลงเพื่อให้สามารถปฏิบัติได้ วิธีการหนึ่งที่ช่วยให้สามารถ ปฏิบัติตามหลักมงคลชีวิตได้ คือ การปรับหลักมงคลชีวิตให้อ่อนลงหรือปฏิบัติได้ง่ายขึ้น นั่นคือการปฏิบัติ อย่างไม่เคร่งครัดนักโดยถือว่าการปฏิบัติระดับเริ่มต้น หรือปฏิบัติไม่ตรงกับคำอธิบายที่อยู่ในคัมภีร์ ทางพระพุทธศาสนาแต่พอจะอนุโลมได้ เช่น การปฏิบัติตามหลักมงคลข้อวินัยที่ศึกษาดีแล้วด้วยการ ปฏิบัติตนตามระเบียบแบบแผนและข้อบังคับของหน่วยงานที่ตนสังกัดซึ่งต่างกับคำอธิบายในคัมภีร์ ที่หมายถึงการเว้นจากอกุศลกรรมบถ ๑๐ และการสวดมนต์และนั่งสมาธิโดยถือว่าการปฏิบัติหลัก มงคลชีวิตข้อการปฏิบัติธรรมซึ่งตามคำอธิบายในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาหมายถึงการประพฤติ

^{๖๔} นาวิน พิชญวิศิษฐ์กุล, กรรมการผู้จัดการบริษัทแลมป์เทคเจอร์ จำกัด, สัมภาษณ์, ๒ เมษายน ๒๕๖๑.

^{๖๕} จิตศรีนัยพร ปัญจวัฒนกุล, กรรมการบริษัทชาติรี ชาวด, สัมภาษณ์, ๘ เมษายน ๒๕๖๑.

^{๖๖} พ.ต.ท.หญิงปิยะนุช ศรีสรานุกรม, อาจารย์โรงเรียนนายร้อยตำรวจสามพราน, สัมภาษณ์, ๔ เมษายน ๒๕๖๑.

กุศลกรรมบถ ๑๐ เพราะกุศลกรรมบถ ๑๐ บางข้อปฏิบัติได้ยาก เช่น การไม่พูดเพื่อเจือคือไม่พูดเรื่องที่เกี่ยวข้องกับทางโลก พูดแต่เรื่องทางธรรมตลอดทั้งวันเป็นสิ่งที่ทำได้ยาก การปฏิบัติเหล่านี้แม้จะไม่ตรงกับ การปฏิบัติตามคำอธิบายที่ปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาแต่ก็พอจะอนุโลมหรือพอจะรับได้ เพราะมีส่วนที่คล้ายคลึงหรือใกล้เคียงกันอยู่บ้างและอย่างน้อยก็เป็นการทำตามหลักการของพระพุทธศาสนา

๓) การปรับการปฏิบัติตามหลักมกคชีวิตให้เข้ากับสภาพการณ์ปัจจุบัน จากการที่สิ่งต่าง ๆ เปลี่ยนไปจากครั้งโบราณเป็นอย่างมาก การปฏิบัติตามหลักมกคชีวิตจึงต้องปรับให้เข้ากับสภาพการณ์ปัจจุบัน ชาวพุทธในสังคมไทยก็ได้พยายามปรับใช้หลักมกคชีวิตให้เข้ากับชีวิตของตนในสภาพการณ์ปัจจุบัน เช่น การปฏิบัติตามหลักมกคข้อการเว้นจากการดื่มน้ำเมาโดยการเว้นจากการเสพสิ่งที่มีแอลกอฮอล์ทุกชนิด รวมทั้งบุหรี่และยาเสพติดชนิดต่าง ๆ

๔) การปรับการปฏิบัติตามหลักมกคชีวิตให้เหมาะสมกับตนเอง คือการปฏิบัติหลักมกคชีวิตโดยปรับให้เข้ากับสถานะหรืออาชีพการงานของแต่ละคน เช่น ผู้ที่มีอาชีพเป็นครูก็ปฏิบัติตามหลักมกคชีวิตข้อการตั้งตนไว้ชอบโดยการพยายามเป็นครูที่ดีซึ่งเข้ากันได้กับคำอธิบายในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาเพราะเป็นการตั้งตนไว้ในความดีหรือการทำความดีที่พึงงาม ผู้ที่มีอาชีพเป็นทหารก็ปฏิบัติตามหลักมกคชีวิตข้อการมีความอดทนโดยการมีความอดทนในการปฏิบัติหน้าที่ของทหารซึ่งก็เข้ากันได้กับคำอธิบายในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา

๕) การปรับเปลี่ยนการปฏิบัติตามหลักมกคชีวิตบางข้อให้สามารถปฏิบัติได้ หลักมกคชีวิตบางข้ออาจดูว่าทำไม่ได้เมื่อดูวิธีปฏิบัติที่ปรากฏอยู่ในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา หากจะนำมาปฏิบัติจะต้องดัดแปลงให้ต่างจากคำอธิบาย เช่น การปฏิบัติตามหลักมกคชีวิตข้อการได้สร้างบุญไว้ในปางก่อน โดยการทำกรรมดีในปัจจุบันเพื่อให้เกิดผลในอนาคต ซึ่งตามคำอธิบายในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา หลักมกคชีวิตข้อนี้ไม่สามารถปฏิบัติได้ในปัจจุบันเพราะหลักมกคชีวิตข้อนี้หมายถึงการได้ทำบุญไว้ในอดีตชาติ

๖) การขยายการปฏิบัติหลักมกคชีวิตบางข้อให้กว้างขึ้น เช่น ถิ่นที่เหมาะสมหรือปฏิรูปเทศตามคำอธิบายในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาหมายถึงสถานที่ที่มีการทำบุญและมีพระพุทธศาสนาเจริญอยู่ ชาวพุทธไทยได้ขยายถิ่นที่เหมาะสมให้ครอบคลุมสถานที่อยู่ที่เหมาะสม ปลอดภัย และเอื้อประโยชน์ เช่น ร้านหนังสือ สถานศึกษา

๗) การใช้ปัญญาในการปฏิบัติหลักมกคชีวิต การปฏิบัติหลักมกคชีวิตต้องใช้ปัญญาไตร่ตรองว่าควรปฏิบัติอย่างไรจึงจะเกิดผลดี เช่น การสงเคราะห์ญาติต้องรู้จักช่วยเหลือตามความเหมาะสม ไม่ใช่ช่วยจนญาติเหล่านั้นเกียจคร้านไม่ยอมช่วยเหลือตัวเอง

ดังนั้น แม้ชาวพุทธไทยยังอาจเข้าใจคลาดเคลื่อนหรือไม่สามารถปฏิบัติหลักมงคลชีวิตได้ทุกข้อ และไม่ได้ปฏิบัติตรงตามคำอธิบายในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาทั้งหมด แต่หลักเกณฑ์หรือแนวทางที่ได้มาจากการศึกษาการประยุกต์หลักมงคลชีวิต ๓๘ ของชาวพุทธไทยสามารถนำมาพัฒนาให้เป็นรูปแบบหรือหลักเกณฑ์สำหรับการประยุกต์ใช้หลักมงคลชีวิต ๓๘ ในชีวิตประจำวันที่มีประสิทธิภาพ และเหมาะสมสอดคล้องกับหลักการทางพระพุทธศาสนา

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

จากการวิเคราะห์สังเคราะห์เนื้อหาในแต่ละมงคลจากคัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา ตำรา และงานวิจัยที่นักวิชาการได้เขียนไว้จะเห็นได้ว่าเราสามารถเลือกหลักมงคลชีวิต ๓๘ ประการ นำมาปฏิบัติได้ตามความเหมาะสม ตามสถานการณ์ ตามโอกาสแห่งชีวิตที่เราประสบอยู่ จากการสัมภาษณ์จะเห็นได้ว่าพุทธศาสนิกชนส่วนใหญ่ได้ปฏิบัติตามหลักมงคลเหล่านี้เป็นวิถีชีวิตอยู่แล้ว แม้จะไม่ครบทุกข้อและไม่ได้เป็นไปตามคำอธิบายในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาทั้งหมดก็ตาม เช่น การเลี้ยงดูพ่อแม่ การเลี้ยงดูบุตรภรรยา/สามี การให้ทาน การปฏิบัติธรรม เป็นต้น ซึ่งเป็นเรื่องที่ไม่ไกลตัว เพราะจากการพิจารณาข้อมงคลแต่ละข้ออย่างลึกซึ้งแล้วจะเห็นได้ว่าเมื่อปฏิบัติตามมงคลข้อหนึ่งข้อใดได้ก็สามารถเชื่อมโยงไปถึงมงคลอีกหลาย ๆ ข้อ เช่น การมีระเบียบวินัยในตนเอง ก็จะครอบคลุมไปถึงข้อการสำรวมจากการดื่มน้ำเมา การไม่ประมาทในธรรม การอ่อนน้อมถ่อมตน การว่าง่ายสอนง่าย เป็นต้น ดังนั้นการประยุกต์หลักมงคลชีวิต ๓๘ ประการ เพื่อการดำเนินชีวิต หากพิจารณาให้ลึกซึ้งถี่ถ้วนจึงดูเหมือนกับว่าหลักธรรมเหล่านี้แทรกอยู่ในวิถีชีวิตประจำวันของเราเอง ยกเว้นหลักมงคลชีวิตข้อที่ ๓๑ ถึงข้อที่ ๓๘ ที่ชาวพุทธไทยส่วนมากเข้าใจว่ายังไม่สามารถนำมาปฏิบัติได้เพราะเป็นหลักธรรมซึ่งผู้ที่ออกบวชเพื่อแสวงหาทางหลุดพ้นจากความทุกข์จึงสะดวกที่จะปฏิบัติได้อย่างเคร่งครัด ซึ่งในความเป็นจริงหากมีการศึกษาอย่างลึกซึ้ง ก็จะสามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้เช่นกัน

ดังนั้น การศึกษาการประยุกต์ใช้หลักมงคลชีวิต ๓๘ ประการของชาวพุทธในสังคมไทยจึงแสดงให้เห็นว่า ควรมีการศึกษาเรื่องหลักมงคลชีวิตเพื่อหารูปแบบหรือแนวทางการประยุกต์ใช้หลักมงคลชีวิตทั้ง ๓๘ ประการ ที่สอดคล้องกับคำสอนของพระพุทธศาสนาและเหมาะสมสำหรับการดำเนินชีวิตในสังคมไทยปัจจุบันต่อไป

บรรณานุกรม

คณะกรรมการแผนกตำรามหาวิทยาลัยราชภัฏวชิราวุธวิทยาลัย. **มั่งคั่งถกที่ปนี แบล** เล่ม ๑. พิมพ์ครั้งที่ ๑๓. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิราวุธวิทยาลัย, ๒๕๔๐.

มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิราวุธวิทยาลัย. **พระสูตรและอรรถกถา แบล**. กรุงเทพมหานคร : เณรสมาธิพิมพ์, ๒๕๒๕.

มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิราวุธวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

_____. **อรรถกถาภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์วิญญาน, ๒๕๓๒.

_____. **อรรถกถาภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์วิญญาน, ๒๕๕๖

สุทธฐาน สุดาจันทร์. “วิพากษ์ หนังสือมั่งคั่งถกที่ปนี”. **วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏวชิราวุธ**. ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม – ธันวาคม), ๒๕๕๙.

สมิทธิพล เนตรนิมิตร. “มั่งคั่งถกที่ปนี : แนวทางการดำรงอยู่แห่งชีวิตที่ยั่งยืน”. **วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏวชิราวุธ**. ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๑ (มกราคม – มิถุนายน), ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์

สัมภาษณ์. **จิตกรนิยพร ปัญจวัฒนกุล**. กรรมการบริษัทชาตรี ชาวด. ๘ เมษายน ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์. **ณัฐพล เอกตา**. ช่างเทคนิค ๓ บริษัททำอากาศยานไทย, ๔ เมษายน ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์. **นาวัน พิษณุวิเศษกุล**. กรรมการผู้จัดการบริษัทแลมป์เทคโนโลยี จำกัด. ๒ เมษายน ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์. **ผศ.สุณี เวชประสิทธิ์**. อาจารย์ประจำวิทยาลัยพยาบาลเกื้อการุณ, ๒ เมษายน ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์. **พ.ต.ท. หญิงปิยะนุช ศรีสรานุกรม**. อาจารย์โรงเรียนนายร้อยตำรวจสามพราน. ๔ เมษายน ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์. **ร.ต.ต. ประกาศิต ชัยรัตน์**. อดีตข้าราชการตำรวจฝ่ายสืบสวนสอบสวน. ๘ เมษายน ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์. **ร.ท. อนันต์ แสนนามวงษ์**. นายทหารธุรการ วิทยาลัยพยาบาลกองทัพบก. ๑๐ เมษายน ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์. **วิลาสินี วัฒนมงคล**. ผู้พิพากษาสมทบศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดสมุทรสงคราม. ๖ เมษายน ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์. **ส.อ. สุวรรณ ชันดี**. เสมียน วิทยาลัยพยาบาลกองทัพบก. ๑๐ เมษายน ๒๕๖๑.